

voor de deur, aan het begin van de Veerweg. Een nog belangrijker bron van inkomsten dan het logement en de tapperij was de stalhouderij: dokter en notaris, dominee en gemeentesecretaris maakten tot in de 30-er jaren van deze eeuw gebruik van de wagens van De Roode Leeuw. Er stond dan ook „Hotel-Stalhouderij” boven de voordeur.

Duitse militairen hebben in het begin van de Tweede Wereldoorlog bij inkwartieringen nog gebruik gemaakt van de stallen. En vlak na de Eerste Wereldoorlog logeerden de kok en de huisknecht van het kasteel in de herberg, omdat het in het Huis zelf te vol was geworden door het talrijke gevolg van de Duitse keizer, die daar immers van 1918 tot 1920 te gast was. De vader van de huidige bewoner van de Kromme Hoek, de heer G. J. v. d. Pol, weet nog te vertellen hoe hij de keizer dikwijls in de tuin van het kasteel heeft zien wandelen: hij keek vanuit zijn bovenramen recht in die tuin!

Tegenwoordig is de aanblik van het gebouw vrijwel gelijk aan wat die altijd geweest is: een statig huis

aan de voorkant, opzij en van achteren duidelijk een landbouwbedrijf. In de achtergevel staat met muurankers het jaartal 1794, de voorkant is zeker ouder. Er is daar gelukkig bijna niet meer te zien, dat er twee jaar geleden een automobilist, die komende van de Veerweg even niet oplette, met auto en al dwars door de voorgevel heen binnen tegen de schoorsteenmantel tot stilstand kwam. Hij was vergeten de bocht te nemen . . .

Op 20 september j.l. is tijdens een kleine plechtigheid het uithangbord door mevr. De Brauwere, gravin Van Aldenburg Bentinck onthuld, in het bijzijn van de besturen van Heemkundige Stichting en Utrechts Geveltekenfonds en een aantal genodigden, uiteraard nadat met enige moeite het hele geval weer op zijn oude plaats bevestigd was. Amerongen heeft er wéér een bezienswaardigheid bij!

D. Pezarro,

Secretaris Heemkundige Stichting

---

## Dirck of Rudolf van Toll?

Wil de echte medicus nu opstaan?

---

Enige opmerkingen van de hand van A. M. M. Dekker in de juli/augustus-aflevering van het Maandblad van Oud-Utrecht, blz. 103, nodigen uit tot een reactie.

Vooreerst betwijfelt de inzender of de *medicus* Tollius uit Van Buchels Diarium wel geïdentificeerd kan worden met de *chirurgijn* Dirck van Toll zoals ik in Jaarboek Oud-Utrecht 1979, blz. 105 gedaan heb. Blijkbaar wordt gesuggereerd dat de verschillende beroepsaanduiding ook verschillende personen betreffen. Toch behoeft dat niet het geval te zijn. De chirurgijn mr. Gillis van der Gall, naast wie de Utrechtse chirurgijn Dirck van Toll in 1603 tot pestmeester werd benoemd, werd in 1582 in een en dezelfde acte „chirurgus” en „doctor” genoemd<sup>1)</sup>. De ene betiteling sluit de andere niet uit. Dat Van Buchel iemand medicus noemt, behoeft dus niet te betekenen dat hij geen chirurgijn geweest kan zijn.

Vervolgens meent Dekker dat met de Van Toll in het Diarium bedoeld is de medicus Rudolf van Toll, een broer van de Amersfoortse musicus Jan van Toll. Deze toonkunstenaar blijkt iemand geweest te zijn „met een nogal ongunstige reputatie”<sup>2)</sup> - de medicus uit het Diarium was „een vent met een zeer scherpe tong”, die daarom eens een dag op het politiebureau gezeten heeft, dus . . . kan of zal de laatste wel die broer van de musicus (nl. de medicus Rudolf) geweest zijn!

Het is duidelijk dat als in een familie twee personen voorkomen die bepaalde, min of meer gelijksoortige karaktertrekken vertonen, zij niet noodzakelijk broers zijn. Wanneer karaktertrekken of hebbeligheden al in het geding kunnen worden gebracht om personen te

identificeren, kan men evengoed denken aan bij voorbeeld oom en neef. Dat is namelijk de verhouding waarin dokter Rudolf en chirurgijn Dirck tot elkaar stonden. En dat maakt de identificering al weer minder waarschijnlijk.

Ik denk dat hier een „non liquet” op zijn plaats is. Zekerheid wordt door de tot nu toe bekende gegevens niet verschaft. Het naar mijn gevoel dus onopgelost gebleven probleempje geeft ongezocht aanleiding een en ander mee te delen over de familie Van Toll, waarvan én de dokter én de chirurg deel uitmaakten.

Laten we beginnen met de musicus Jan Van Toll, geboren c. 1550 te Amersfoort, „Kirchenkapellmeister daselbst (Katholik), später in gleicher Stellung in Assisi, 1587 in Rom, 1591 in Padua, 1601 Hofkapellsänger zu Kopenhagen, wo er wahrscheinlich 1603 starb”. Van zijn composities zijn bewaard gebleven een boek Motetten (1590), twee boeken Motetten (1597) en een boek Madrigalen, welk laatste boek M. Seiffert opnieuw heeft uitgegeven in Bd. 24 van de Publicaties van de Vereniging voor Noord-Nederlandse Muziekgeschiedenis<sup>3)</sup>.

Jan had een broer *Gijsbert* en (volgens Van Buchel) een broer *Rudolf*, medicus. Wie van de drie oudste, middelste of jongste was, is mij niet gebleken.

Gijsbert had (met dezelfde onzekerheid omtrent de volgorde) drie kinderen: *Dirck*, de Utrechtse chirurgijn, *Trijntje*, gehuwd met een Cornelis . . . en *Johan*, die in 1629 in Kopenhagen woonde.

Rudolf, over wie in het amersfoortse gemeente-archief tot dus verre niets aangetroffen is (evenmin als

in het Utrechtse), wordt in 1648 door Theodorus Verhoeven in zijn *Brevis rerum Amorfortiarum et succincta descriptio* \*) aangeduid als een „zeer vermaard chemicus en officieel arts van het paleis te Sandomier(z) in Polen” 5). Een andere bron, het *Chronicon Amorfortium incerti auctoris*, vermeldt onder de medici Amorfordienses de naam Rudolphus Tollestock, zonder verdere gegevens, waarschijnlijk wel een verminking van de naam Tollius 6).

Dat zijn dus twee Van Tolls, Jan en Rudolf, die het in het Amersfoortse nest niet uithielden en de wijde wereld zijn ingetrokken.

Hetzelfde kan niet gezegd worden of is tenminste niet bekend van de derde broer, Gijsbert. Diens drie boven reeds genoemde kinderen, Dirck, Trijntje en Johan komen in het zoeklicht te staan in verband met de nalatenschap van hun weinig honkvaste oom Jan, de musicus, „geboortich van Amersfoort”, zoals telkens met nadruk vermeld wordt.

Op 11 mei 1629 compareerden namelijk te Utrecht voor notaris Claes Verduyn, ten huize van mr. Dirck Van Toll, chirurgijn, aan de Voorstraat omtrent de Neude (= D'Coninck van Poortugael) vooreerst de genoemde Dirck, die verklaarde zijn broer Johan Van Toll, burger te Kopenhagen uitgekocht te hebben en ten tweede, deze Johan, die verklaarde uitgekocht te zijn van het aandeel (150 carolus guldens), dat hem (Johan) toekwam uit de nalatenschap van mr. Johan Van Toll, in zijn leven musicus, geboortich van Amersfoort. Johan uit Kopenhagen was zich tevoren te Amersfoort op de hoogte gaan stellen van de lasten en baten van bedoelde erfenis.

Twee dagen later is terzelfder plaatse nog een andere, overeenkomstige acte opgemaakt. Nu waren de comparanten: Willem Cornelisz., burger van Weesp, Sr. Hans van Hanswijk, gehuwd met Elisabeth Cornelis dr. en wonende te Amsterdam en zij beiden ook namens Jacob Jansz., moutmaker te Amsterdam als man van Heyltgen Cornelisdr. Deze Willem, Elisabeth en Heyltgen waren alle drie kinderen en enige erfgenamen van de overleden Trijntgen Gijsbertsdr. van Toll, hun moeder, die een mede-erfgenaam was van mr. Jan Tholl, musicus, geboortich binnen Amersfoort,

haar oom en derhalve oud-oom van voornoemde comparanten.

Als erfgenamen van hun moeder Trijntgen kwam aan deze drie kinderen tezamen eveneens 150 car. guldens toe, resp. ieder 50. En ook zij laten zich door oom Dirck, die zelf eveneens voor 150 car. guldens erfgenaam van de musicus was, uitkopen. De gehele erfenis bedroeg dus  $3 \times 150 = 450$  car. guldens 7).

Een vraag is hoe het kwam, dat de aanspraken op de nalatenschap van de musicus, die immers omstreeks 1603 overleden zou zijn, eerst in 1629 blijkbaar zo vaststonden, dat ze verhandelbaar waren. Mogelijk hebben de voortdurend wisselende verblijfplaatsen van de erflater in het buitenland er mee te maken.

Uit de bovenstaande gegevens is verder af te leiden, dat de beide broers van de componist, Gijsbert en Rudolf, bij zijn dood waarschijnlijk reeds (kinderloos?) overleden waren en dat hij zelf, ook waarschijnlijk, ongehuwd was gebleven of anders weduwnaar zonder kinderen is geweest.

En als slot van dit brokje Van Toll-genealogie: Willem Cornelisz., de oudste zoon van Trijntje van Toll, is zich te eniger tijd ook Van Toll gaan noemen.

Zijn dochter, Dirckje van Toll, was het meisje, dat universeel erfgenaam werd van oud-tante Sibilla, de vrouw van mr. Dirck van Toll, de Utrechtse chirurgijn, waarover zoveel strubbelingen zijn ontstaan 8).

*J. W. C. van Campen*

#### Noten:

- 1) Tijdschr. voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht, 1842, blz. 377 en 378.
- 2) Van Buchel, *Vitae eruditorum Belgicorum* (handschr. nr. 838 in de Univ. Bibl. Utrecht), fol. 271 VS.
- 3) H. Riemann, *Musik-Lexikon*, 8) 1916, Berlin u. Leipzig, S. 1131.
- 4) Uitgegeven door Antonius Matthaeus, *Rerum Amorfortiarum scriptores duo inediti*, Leiden 1693.
- 5) *Ibidem*, blz. 59: „D. Rudolphus Tollius, chemicus nobilissimus et Palatini Sandomiriensis in Polonia medicus ordinarius”. - Sandomier, districts hoofdstad aan de Weichsel.
- 6) *Ibidem*, blz. 185. Vriendelijke mededelingen van dr. J. Hovy, gemeente-archivaris van Amersfoort.
- 7) Notaris C. Verduyn, 11 en 13 mei 1629, fol. 145 en 149.
- 8) Zie Jaarb. van Oud-Utrecht, 1979, blz. 106 en 107.

---

## OPROEP

---

Het ligt in de bedoeling om in het voorjaar van 1981 in het Rijksmuseum Het Catharijneconvent, Nieuwe Gracht 63 te Utrecht, een tentoonstelling te houden over de Utrechtse binnenstadskerken.

Hierbij gaat het vooral om de Jacobikerk, de Nicolaïkerk, de Janskerk, de Pieterskerk, de Dom, de Buurkerk en de Geertekerker.

Getoond worden maquettes van de hand van de he-

ren Engelbrecht en Terlingen, die de middeleeuwse situatie van deze kerken weergeven.

Nu wil het museum ook de hedendaagse, twintigste eeuwse lotgevallen van deze kerken laten zien.

Hier toe verzoekt zij ieder die in bezit heeft: foto's (huwelijks, doop), schilderijen, borduurwerk, affiches, dia's of andere zaken die betrekking hebben op deze kerken, in verbinding te treden met mevrouw M. Burgers of de heer J. Sterk van het Catharijneconvent. Tel. 030-31 38 35.